

Принципи кримінальної юстиції в Європейському Союзі

Criminal justice principles in the European Union

Назар Бенч

Ключові слова:

кримінальна юстиція, Суд ЄС, Європейський суд із прав людини, основні права людини, загальні та спеціальні принципи кримінальної юстиції.

Key words:

criminal justice, EU Court, European Court on Human Rights, main human rights, general and specific principles of criminal justice.

Кримінальна юстиція в Європейському Союзі (далі – ЄС) належить до однієї з політик, що спрямована на розбудову простору свободи, безпеки та юстиції. Функціонування цього простору має ґрунтуватися на певних принципах, що втілюють у собі засадничі європейські цінності, а також певну специфіку, притаманну винятково кримінальній юстиції *per se*. Цю політику Союз реалізує як на рівні міжнародного співробітництва, так і на наднаціональному рівні. На наднаціональному рівні ця політика реалізується через положення установчих договорів і прийнятих на їх основі директив та регламентів, а також доповнюється практикою Суду ЄС. На рівні міжнародного співробітництва окремі напрями політики формуються в межах міжнародних договорів про співробітництво, у тому числі з «третіми країнами», а також завдяки практиці Європейського суду з прав людини. Саме тому актуальним є дослідження принципів кримінальної юстиції в ЄС як частини нормотворчого забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції.

У цій статті ми спробуємо окреслити принципи кримінальної юстиції, що впливають з установчих договорів, практики Суду ЄС та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а також провести їх певну систематизацію.

Згідно з установчими договорами ЄС має три особливі компетенції в галузі кримінального права¹. По-перше, це можливість встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій у сфері особливо тяжких злочинів транскордонного характеру, так звані «еврозлочини» (*Euro crimes*). До таких злочинів належать тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність (стаття 83(1) Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС)).

По-друге, ЄС має компетенцію ухвалювати спільні мінімальні правила, що визначають кримінальні злочини та санкції у відповідній сфері, якщо вони необхідні для ефективної реалізації гармонізованих політик Союзу (стаття 83(2) ДФЄС). До таких політик, зокрема, належать охорона довкілля, збереження рибних ресурсів, безпека дорожнього руху, регулювання фінансових послуг, захист даних і фінансових інтересів ЄС.

І зрештою, компетенція Союзу також поширюється на незаконну діяльність, що зачіпає фінансові інтереси Союзу (статті 85, 86, 310(6), 325 ДФЄС). Питання останньої компетенції викликає дискусії щодо інструментів, якими може послуговуватися Союз у їх реалізації. Зокрема, виникає питання, яким чином положення статті 325 ДФЄС корелюються зі статтею 83 ДФЄС, тобто чи повинна обмежуватися компетенція за статтею 325 ДФЄС (наднаціональне кримінальне право) директивами та мінімальними стандартами, передбаченими у статті 83 ДФЄС (гармонізація національного кримінального права). Особливо це актуально у світлі того, що кримінально-правові заходи відповідно до статті 325 ДФЄС можуть, як і заходи, прийняті відповідно до статті 83 ДФЄС, зачіпати фундаментальні аспекти систем кримінальної юстиції держав-чле-

¹ Criminal Law Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/justice/criminal/criminal-law-policy/index_en.htm.

нів. Тому однією з опцій, що пропонується дослідниками, є чітке розмежування правових інструментів: використання директив за статтею 83 та регламентів за статтею 325².

У ст. 83 ДФЄС Європейському Парламенту та Раді дозволено «встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжких злочинів транскордонного характеру, що впливає з природи чи наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них». Така позиція зумовлена перш за все *принципом субсидіарності*, який полягає в тому, що в усіх випадках, коли досягнення цілей, які стоять перед Союзом, неможливе зусиллями лише окремих держав-членів, коли необхідно об'єднати дії всіх членів Союзу, то вирішення проблеми та реалізація дій стає справою самого Союзу³. Тому сфера кримінальної юстиції ЄС має поширюватися лише на ті злочини, які є особливо тяжкими і щодо яких дії ЄС є виправданими⁴.

Принцип субсидіарності передбачає, що гармонізація на рівні ЄС відповідно до статті 82(2) ДФЄС має обмежуватися транскордонними справами. Принцип субсидіарності диктує презумпцію на користь дій держави-члена, яка може бути спростована, лише якщо доведено, що це питання включає в себе чітко виражений транскордонний елемент. Якщо проблема має локальний характер або лише опосередковано зачіпає інтереси більш ніж однієї держави-члена ЄС, то принцип субсидіарності не застосовується⁵.

Відповідно до *принципу пропорційності* та згідно зі статтею 5(4) ДФЄС «зміст і форма дій Союзу не повинні перевищувати те, що необхідно для досягнення цілей Договорів». Принцип пропорційності означає, що вжиті заходи повинні бути відповідними і необхідними для того, щоб досягти мети. Іншими словами, все, що виходить за межі досягнення мети, не відповідає цьому принципу. Таким чином, застосування кримінального права для вирішення ситуацій, які можна було б ефективно вирішити іншими засобами (наприклад, засобами цивільного або адміністративного права), не є необхідним і, відповідно, вважатиметься порушенням принципу пропорційності. У цьому розумінні принцип пропорційності виступає як один із принципів кримінального права (принцип *ultima ratio*)⁶.

Іншим важливим принципом для кримінальної юстиції в ЄС є *принцип взаємного визнання*. Як зазначає В. Міцілегас, принцип взаємного визнання створює екстериторіальність у безмежній сфері свободи, безпеки та юстиції, коли рішення держави-члена може бути забезпечено за межами її територіальних кордонів⁷.

Кращим прикладом взаємного визнання є система, запроваджена Рамковим рішенням про Європейський ордер на арешт. Після ухвалення Лісабонського договору постало питання сумісності принципу взаємного визнання з положеннями Хартії основних прав Союзу, порушене у справі «*Ciprian Vasile Radu*»⁸. У цій справі перед Судом було поставлено питання, чи може національний суд відмовити у взаємному визнанні на підставі порушення фундаментальних прав. У цьому разі Суд відповів негативно, оскільки дійшов висновку, що дотримання статей 47 і 48 Хартії не вимагає, щоб судовий орган держави-члена відмовлявся від виконання європейського ордера на арешт, виданий з метою проведення кримінального переслідування, на тій підставі, що запитувана особа не була заслухана в суді до видачі цього ордера.

² Asp P. The Substantive Criminal Law Competence of the EU (1 December 2012). Skrifter utgivna av juridiska fakulteten vid Stockholms universitet no. 79 / P. Asp [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2728241>.

³ Микієвич М.М. Європейське право навколишнього середовища / М.М. Микієвич, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякова. – Львів, 2004. – 256 с.

⁴ Developing a Criminal Justice Area in the European Union (2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493043/IPOL-LIBE_ET\(2014\)493043_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493043/IPOL-LIBE_ET(2014)493043_EN.pdf).

⁵ Öberg J. Subsidiarity and EU Procedural Criminal Law (21 January 2015) / J. Öberg // European Criminal Law Review 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2553498>.

⁶ Neagu N. European (Criminal) Law v. National (Criminal) Law – a Two Way Street / N. Neagu // Law Review. – Vol. II. – Issue 2. – July–December 2015. – P. 46–66.

⁷ Mitsilegas V. The Symbiotic Relationship Between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe's Area of Criminal Justice (18 July 2015) / V. Mitsilegas // New Journal of European Criminal Law (special issue) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2632892>.

⁸ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 January 2013 (Police and judicial cooperation in criminal matters – Framework Decision 2002/584/JHA – European arrest warrant and surrender procedures between Member States – European arrest warrant issued for the purposes of prosecution – Grounds for refusing execution). Case C 396/11, REQUEST for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Curtea de Apel Constanța (Romania), made by decision of 18 May 2011, received at the Court on 27 July 2011, in proceedings relating to the execution of European arrest warrants issued against Ciprian Vasile Radu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CA0396&from=EN>.

Що стосується практики Суду ЄС, то тривалий час юрисдикція суду не поширювалася на сферу кримінальної юстиції. З набранням чинності Лісабонським договором, зокрема скасуванням статей 35 і 68, які вводили обмеження на юрисдикцію Суду ЄС, Суд отримав загальну юрисдикцію щодо надання преюдиційних висновків у сфері свободи, безпеки та юстиції⁹. Відповідно до Лісабонського договору, зокрема, сфера кримінальної юстиції стане частиною загального права ЄС, і будь-який національний суд або трибунал зможе звернутися до Суду ЄС за преюдиційним висновком. Проте перехідні положення передбачали, що повна юрисдикція не застосовуватиметься протягом п'яти років після набуття чинності Лісабонським договором (на початок 2016 року Судом ЄС було ухвалено 13 преюдиційних рішень у сфері поліцейського та судового співробітництва в кримінальних справах, які стосувалися тлумачення положень Директив у цій сфері). Саме тому дослідження питання кримінальної юстиції в практиці Суду ЄС набуває надзвичайної актуальності як у ретроспективі, так і з точки зору перспективних напрямів практики Суду ЄС.

Слід зазначити, що, хоча Суд і не мав юрисдикції стосовно судової співпраці в цивільних і кримінальних справах, він неодноразово наголошував у своїх рішеннях на тому, що на відносини між державами-членами і інституціями Союзу поширюється взаємний обов'язок добросовісної співпраці¹⁰. Так, у справі за преюдиційним звернення італійського суду «Кримінальне провадження проти Марії Пупіно» він зазначив, що «Союзу було б важко ефективно виконувати свої завдання, якщо б принцип лояльного співробітництва (*loyal cooperation*) <...> не був також обов'язковим у сфері поліцейського та судового співробітництва в кримінальних справах відповідно до розділу VI Договору про Європейський Союз, яке, крім того, повністю засноване на співробітництві між державами-членами та інституціями»¹¹. Це рішення змінило звичне уявлення про дію принципу верховенства права ЄС із питань, що належать до третьої опори. Суд сформулював його в цій справі як вимогу тлумачення національного законодавства відповідно до цілей, на досягнення яких спрямовані норми європейських законодавчих актів. Подальше підтвердження цього принципу було здійснено у справі «Сісон проти Ради»¹², у рішенні щодо якої Суд зазначив, що принцип добросовісної співпраці (*good faith cooperation*) є принципом загального застосування і розповсюджується на сферу поліцейської та судової співпраці з кримінальних справ, яка ґрунтується винятково на співпраці між державами-членами та інституціями¹³.

У 2009 році Європейський Парламент ухвалив рекомендацію Раді про розвиток простору кримінальної юстиції ЄС¹⁴, у якій основним принципом, на якому цей простір повинен ґрунтуватися, визначив *повагу основних прав* і закликав Раду невідкладно ухвалити правові інструменти, необхідні для завершення його реалізації, а також забезпечити розробку еквівалентних стандартів для процесуальних прав і наближення мінімальних правил щодо окремих аспектів кримінально-процесуального права.

Повага основних прав як принцип також впливає з Європейської конвенції про захист прав людини (надалі – Конвенція) і основоположних свобод. ЄС є стороною цієї конвенції, і, відповідно, практика ЄСПЛ має велике значення для становлення принципів кримінальної юстиції в ЄС.

Практика ЄСПЛ, пов'язана з кримінальною юстицією, стосується переважно порушень статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 6 (право на справедливий суд), статті 7 (ніякого покарання без закону), статті 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя).

⁹ Court of Justice of the European Communities. Press release no. 104/09 (Luxembourg, 30 November 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_CJE-09-104_en.html.

¹⁰ Ireland v. Commission of the European Communities. Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 16 October 2003. Duty to cooperate in good faith. Case C-339/00 / European Court reports. – 2003. – P. I-11757.

¹¹ Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 16 June 2005 in Case C-105/03. Reference for a preliminary ruling from the Tribunale di Firenze (Italy), in criminal proceedings against Maria Pupino (Police and judicial cooperation in criminal matters – Articles 34 EU and 35 EU – Framework Decision 2001/220/JHA) / OJ C 193. – 06.08.2005. – P. 3–4.

¹² Jose Maria Sison v. Council of the European Union. – Judgment of the Court of First Instance (Second Chamber) of 11 July 2007. Right to effective judicial protection – Action for damages. Case T-47/03 / European Court reports. – 2007. – P. II-00073.

¹³ Іринеєва В.І. Система кримінальної юстиції в Європейському Союзі : дис. ... кан. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / В.І. Іринеєва. – К., 2012. – 192 с.

¹⁴ European Parliament recommendation to the Council on the development of an EU criminal justice area [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0386&language=EN&ring=A6-2009-0262>.

У справі «Ассанідзе проти Грузії»¹⁵ заявника тривалий час тримали під вартою без законодавчих і судових підстав. Суд визнав порушення статей 5(1) та 6(1) Конвенції та зазначив, що тримання особи під вартою протягом невизначеного і непередбачуваного періоду без належних підстав несумісне з *принципом правової визначеності* та суперечить фундаментальним аспектам *верховенства права*.

Заявника у справі «Херцегфалфи проти Австрії»¹⁶ утримували в установі для психічно неврівноважених злочинців. Він скаржився на те, що до нього застосовувалися примусові заходи лікування, а також відбувалося втручання в його листування. Суд встановив, що необхідні терапевтичні методи не можуть розглядатися як нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження. Разом із тим Суд встановив, що таємниця листування є мінімальним ступенем захисту від свавілля, необхідним у демократичному суспільстві, де панує *верховенство права*, тому Суд визнав порушення статті 8 Конвенції.

Принцип *балансу між приватними та публічними інтересами* як спільний для України та ЄС у сфері кримінальної юстиції можна проілюструвати на прикладі рішення у справі «Діксон проти Сполученого Королівства»¹⁷, яка стосувалася права ув'язненого на повагу до приватного та сімейного життя. Кірк Діксон, відбуваючи 15-річний термін покарання за вбивство, подав клопотання про дозвіл на штучне запліднення, яке дозволило б йому та його дружині мати дітей, однак його клопотання було відхилено. Європейський суд постановив, що мало місце порушення статті 8, оскільки не був дотриманий справедливий баланс між приватними та суспільними інтересами.

Однак, мабуть, ключовим принципом для кримінальної юстиції ЄС та України, є *принцип ne bis in idem* (непритягнення до відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення), який відображає баланс між державними вимогами щодо забезпечення ефективного кримінального правосуддя та необхідністю забезпечити правову визначеність і остаточність судових рішень¹⁸. Цей принцип закріплено у статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягненим до суду або покараним двічі), у якій зазначається, що нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї й тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави¹⁹. У своїй практиці суд встановив критерії для розмежування різних правопорушень. У справі «Градінгер проти Австрії» суд визнав порушення статті 4 Протоколу № 7 і зазначив, що злочини, щоб вважатися різними, повинні відрізнятися не тільки позначенням (назвою), але й, що найважливіше, своєю природою та призначенням²⁰.

Таким чином, на основі положень установчих договорів, практики Суду ЄС та ЄСПЛ можна виокремити дві групи принципів, які визначають правове регулювання кримінальної юстиції в ЄС та Україні, – загальні та спеціальні. До загальних слід віднести принцип поваги до прав людини та основних свобод, принцип верховенства права, принцип правової визначеності, принцип гарантованого права на судовий захист, принцип балансу між приватними та публічними інтересами; до спеціальних – принцип змагальності, принцип рівності всіх перед законом і процесуальної рівності сторін у кримінальному провадженні, принцип *ne bis in idem* і норму-принцип «ніякого покарання без закону». Крім того, слід окремо відзначити принципи, які випливають з установчих договорів ЄС: принцип взаємного визнання, принцип пропорційності та субсидіарності.

¹⁵ Assanidze v. Georgia [GC] 71503/01, 8 April 2004. Case no. 71503/01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ehrac.org.uk/resources/assanidze-v-georgia/>.

¹⁶ Herczegfalvy v. Austria. Case no. 48/1991/300/371 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iidh.ed.cr/comunidades/libertadexpresion/docs/le_europeo/herczegfalvy%20v.%20austria.htm.

¹⁷ Dickson v. United Kingdom. Case no. 44362/04 (Grand Chamber, 4 December 2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hrlrc.org.au/files/N022AWAWET/Dickson%20v%20UK.pdf>.

¹⁸ Mitsilegas V. The Symbiotic Relationship Between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe's Area of Criminal Justice (18 July 2015) / V. Mitsilegas // New Journal of European Criminal Law (special issue) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2632892>.

¹⁹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.

²⁰ Gradinger v. Austria. Case no. 15963/90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/en-g?i=001-57958#{"itemid":\["001-57958"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/en-g?i=001-57958#{).

Анотація

У статті проведено аналіз практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини, у якій були сформульовані та закріплені основні принципи кримінальної юстиції Європейського Союзу, такі як принципи субсидіарності, пропорційності, взаємного визнання, лояльного співробітництва, поваги основних прав людини, балансу між приватними й публічними інтересами, принцип *ne bis in idem*.

Summary

The article covers practice of the EU Court and the European Court on Human Rights, where the main EU principles of criminal justice have been stipulated – such as subsidiary principle, proportionality principle, mutual recognition and loyal cooperation principles, respect to human rights, a balance between private and public interests, *ne bis in idem* principle.

Використана література:

1. Ірінєєва В.І. Система кримінальної юстиції в Європейському Союзі : дис. ... кан. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / В.І. Ірінєєва. – К., 2012. – 192 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.
3. Микієвич М.М. Європейське право навколишнього середовища / М.М. Микієвич, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякова. – Львів, 2004. – 256 с.
4. Asp P. The Substantive Criminal Law Competence of the EU (1 December 2012). Skrifter utgivna av juridiska fakulteten vid Stockholms universitet no. 79 / P. Asp [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2728241>.
5. Assanidze v. Georgia [GC] 71503/01, 8 April 2004. Case no. 71503/01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ehrac.org.uk/resources/assanidze-v-georgia/>.
6. Gradinger v. Austria. Case no. 15963/90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57958#{"itemid":\["001-57958"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57958#{).
7. Vasiliauskas v. Lithuania. Case no. 35343/05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158290#{"itemid":\["001-158290"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158290#{).
8. Court of Justice of the European Communities. Press release no. 104/09 (Luxembourg, 30 November 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_CJE-09-104_en.html.
9. Criminal Law Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/justice/criminal/criminal-law-policy/index_en.htm.
10. Developing a criminal justice area in the European Union (2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493043/IPOL-LIBE_ET\(2014\)493043_EN.pdf/](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493043/IPOL-LIBE_ET(2014)493043_EN.pdf/).
11. Dickson v United Kingdom. Case no. 44362/04 (Grand Chamber, 4 December 2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hrlrc.org.au/files/N022AWAWET/Dickson%20v%20UK.pdf>.
12. Directive 2005/35/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on ship-source pollution and on the introduction of penalties for infringements OJ L 255. – 30.9.2005. – P. 11–21.
13. European Parliament recommendation to the Council on the development of an EU criminal justice area [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0386&language=EN&ring=A6-2009-0262>.
14. Herczegfalvy v. Austria. Case no. 48/1991/300/371 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iidh.ed.cr/comunidades/libertadexpresion/docs/le_europeo/herczegfalvy%20v.%20austria.htm.
15. Ilijkov v. Bulgaria. Case no. 33977/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-59613&filename=001-59613.pdf&TID=thkbhnilzk>.
16. Jose Maria Sison v Council of the European Union. Judgment of the Court of First Instance (Second Chamber) of 11 July 2007. Right to effective judicial protection – Action for damages. Case T-47/03 / European Court reports. – 2007. – P. II-00073.
17. Ireland v Commission of the European Communities. Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 16 October 2003. Duty to cooperate in good faith. Case C-339/00 / European Court reports. – 2003. – P. I-11757.

18. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 January 2013 (Police and judicial cooperation in criminal matters – Framework Decision 2002/584/JHA – European arrest warrant and surrender procedures between Member States – European arrest warrant issued for the purposes of prosecution – Grounds for refusing execution). Case C 396/11, REQUEST for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Curte de Apel Constanța (Romania), made by decision of 18 May 2011, received at the Court on 27 July 2011, in proceedings relating to the execution of European arrest warrants issued against Ciprian Vasile Radu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CA0396&from=EN>.
19. Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 16 June 2005 in Case C-105/03. Reference for a preliminary ruling from the Tribunale di Firenze (Italy), in criminal proceedings against Maria Pupino (Police and judicial cooperation in criminal matters – Articles 34 EU and 35 EU – Framework Decision 2001/220/JHA) / OJ C 193. – 06.08.2005. – P. 3–4.
20. Mitsilegas V. The Symbiotic Relationship Between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe's Area of Criminal Justice (18 July 2015) / V. Mitsilegas // New Journal of European Criminal Law (special issue) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2632892>.
21. Mitsilegas V. The Symbiotic Relationship Between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe's Area of Criminal Justice (18 July 2015) / V. Mitsilegas // New Journal of European Criminal Law (special issue) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2632892>.
22. Neagu N. European (Criminal) Law v. National (Criminal) Law – a Two Way Street / N. Neagu // Law Review. – Vol. II. – Issue 2. – July–December 2015. – P. 46–66.
23. Öberg J. Subsidiarity and EU Procedural Criminal Law (21 January 2015) / J. Öberg // European Criminal Law Review 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=2553498>.

Назар Бенч,

*аспірант кафедри порівняльного та європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*